

Vesna Filipović, MSc,
doktorand, Univerzitet Singidunum, Beograd

dr Nikica Radović,
vanredni profesor, Univerzitet Singidunum, Beograd

UDK 338.486.3:640.45(497.11)

DOI 10.5937/turpos0-54660

REZULTATI ANALIZE RENTABILNOSTI POSLOVANJA I USPEŠNOSTI POSLOVANJA PRIVREDNIH DRUŠTAVA IZ SEKTORA USLUGA SMEŠTAJA I ISHRANE U REPUBLICI SRBIJI

THE RESULTS OF THE ANALYSIS OF PROFITABILITY AND THE BUSINESS SUCCESS OF COMPANIES FROM THE SECTOR OF ACCOMMODATION AND CATERING SERVICES IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Apstrakt: Analiza uspešnosti poslovanja privrednih društava uglavnom se sprovodi primenom modela koji su formirani od više racio brojeva, a ima za cilj mogućnost sagledavanja ostvarenih rezultata, ali i moguću procenu problema u budućem poslovanju. Predmet istraživanja u ovom radu je analiza pokazatelja rentabilnosti i ocena uspešnosti poslovanja privrednih društava koja posluju u sektoru Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji. Na osnovu podataka iz Godišnjeg biltena finansijskih izveštaja preuzetog sa sajta Agencije za privredne registre (u daljem tekstu: APRa) za 2022. i 2023. godinu o rezultatima poslovanja privrednih društava u sektoru Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji analizirani su pokazatelji rentabilnosti, Kraličekovim QuickTestom sagledana je uspešnost poslovanja i data je prognoza stabilnosti poslovanja analiziranih privrednih društava. Na osnovu dobijenih rezultata pokazatelja rentabilnosti potvrđuje se poslovna situacija većeg broja privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane koji su u 2019. i 2020. poslovnoj godini, usled pozitivnih kretanja na turističkom tržištu strateški investirali u unapređenje poslovanja, ali su u 2020. i 2021. godini zbog krize uzrokovane COVID-19 pandemijom imali loše poslovne rezultate. Promene

Abstract: The analysis of the success of business operations of companies is generally carried out by applying models that are formed from several ratio numbers, and aims at the possibility of reviewing the achieved results, but also possible assessment of problems in future operations. The subject of the research in this paper is the analysis of profitability indicators and evaluation of business success of companies that operate in the sector of Accommodation and food services in the Republic of Serbia. Based on data from the Annual Bulletin of Financial Reports downloaded from the website of the Agency for Business Registers (in text ABR) for the years 2022 and 2023 on the results of business operations of companies in the sector of Accommodation and catering services in the Republic of Serbia, profitability indicators were analyzed using Kralicek's QuickTest the success of the business was analyzed and a forecast of the business stability of the analyzed companies was given. Based on the obtained results of profitability indicators, the business situation of a large number of companies from the Accommodation and catering services sector, which in 2019 and 2020 business year, due to positive trends in the tourism market, strategically invested in business improvement, but in 2020 and 2021, due to the

na turističkom tržištu u 2022. i 2023. godini dovode do porasta rezultata poslovanja analiziranih privrednih društava, pa se očekuje da pomenuta strateška ulaganja postanu isplativa, već u 2024. godini, za koju rezultati turističkog prometa u Republici Srbiji ukazuju na rast prihoda u poslovanju privrednih društava analiziranog sektora.

Ključne reči: rentabilnost, uspešnost poslovanja, Kraličekov QuickTest, hotelijerstvo, restoraterstvo

Uvod

Pandemija COVID-19 u velikoj meri je uticala na hotelsko poslovanje u svetu, kao i na poslovanje privrednih društava sektora Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji. U 2020. i 2021. godini zbog smanjenja obima pružanja usluga pod uticajem brojnih restrikcija mnoga privredna društva su se našla u lošoj finansijskoj situaciji, morali su da otpuste zaposlene, pojedini i da prekinu svoje poslovanje. Nakon normalizacije situacije, privredna društva koja posluju u sektoru Usluga smeštaja i ishrane suočila su se sa brojnim promenama u potrebama i očekivanjima korisnika usluga, kao i sa neophodnošću novih strategija, investicija i analizi trendova koji su nužni za modelovanje poslovanja za budući period. U ovom radu obuhvaćena je analiza rentabilnosti poslovanja i poslovne uspešnosti privrednih društava koja posluju u okviru sektora Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji primenom Kraličekovog QuickTesta na osnovu podataka za 2022. i 2023. poslovnu godinu.

Analiza pokazatelja rentabilnosti i ocena uspešnosti poslovanja

Prilikom donošenja poslovnih odluka u vezi sa finansijskim ili investicionim poslovnim aktivnostima neophodno je sagledati rezultate finansijske analize i uspešnosti poslovanja privrednog društva u poslovnoj godini. Istraživanje o uspešnosti poslovanja privrednih društava sprovodi se primenom formira-

crisis caused by the COVID-19 pandemic, had poor business results, is confirmed. Changes in the tourist market in 2022 and 2023 lead to an increase in the business results of the analyzed companies, so it is expected that the mentioned strategic investments will become profitable, already in 2024, for which the results of tourist traffic in the Republic of Serbia indicate an increase in the business income of companies of the analyzed sector.

Key words: profitability, business success, Kralicek's QuickTest, hotel industry, restaurant business

nih modela u okviru kojih su uključeni racio brojevi, a ima za cilj mogućnost sagledavanja ostvarenih rezultata, ali i moguću procenu problema u budućem poslovanju. Modeli za ocenu poslovne uspešnosti se koriste kako bi se izvršila procena poslovanja kompanija, slabosti u poslovanju, kao i negativan trend koji može usloviti krize u poslovanju (Radović, Milićević, 2020). Takođe, trebalo bi imati u vidu važnost pravilnog izbora poslovnog modela kako bi se predupredio problem negativnog poslovnog rezultata tj. gubitka u poslovanju (Berk et al., 2012).

Prema Stanišić et al. (2017) u realizaciji poslovnih aktivnosti privredna društva su izložena mnogobrojnim poslovnim rizicima koji utiču na poslovne rezultate, a što se posredno odražava na uspešnost poslovanja. Poslovni izazov prema Radović et al. (2023) je minimiziranje troškova poslovanja u cilju povećanja rentabilnosti i opšte uspešnosti poslovanja. Rentabilnost je ekonomsko načelo poslovanja koje se zasniva na poslovnim aktivnostima i to tako da se uz minimum uloženi sredstava ostvari maksimalan profit preduzeća (Ivanišević, 2012). Prilikom analiziranja rentabilnosti poslovanja privrednih društava predmet istraživanja su sledeći finansijski pokazatelji: stopa poslovnog dobitka, stopa neto dobitka, stopa prinosa na sopstvena sredstva (ROE), stopa prinosa na imovinu (ROA) i stopa prinosa na investicije (ROI) (Todorović, Ivanišević, 2024).

Pokazatelji rentabilnosti obračunavaju se na sledeći način: (Knežević G., et al., 2024;

Čerović S., et.al, 2021; Van Horne, Wat chowicz, 2007; Hales, 2005)

Stopa poslovnog dobitka = (Poslovni dobitak/Poslovni prihod)*100

Stopa neto dobitka = (Neto dobitak/Poslovni prihod)*100

Stopa prinosa na imovinu (Return on Assets – ROA) = Poslovni rezultat (dobitak ili gubitak)/Poslovna imovina*100

Stopa prinosa na kapital (Return on Equity – ROE) = Neto dobitak/Kapital*100

Stopa prinosa na imovinu (ROA) pokazuje kolika je oplodnja ukupno angažovanih sredstava preduzeća tj. na 100 dinara za koliko dinara se oplode sredstva. Stopa prinosa na kapital (ROE) pokazuje kolika je oplodnja kapitala na godišnjem nivou tj. kolika je sposobnost ostvarivanja zarade (Van Horne, Wachowicz, 2007).

U analizi poslovne uspešnosti privrednih društava različitih privrednih delatnosti koriste se različiti modeli npr. Altmanovi modeli, BEX model, Kraličekovi modeli (Alihodžić, 2013; Knežević et al., 2014; Rajin et al., 2016; Stanišić et al., 2019; Camska, Klecka, 2020; Pech et al., 2020; Radović et al., 2023.). Ovi modeli su formirani tako da se za obračun i analizu koriste podaci iz finansijskih izveštaja, uglavnom bilansa stanja i bilansa uspeha, a imajući u vidu da prema Milašinović et al. (2021) finansijski izveštaji sadrže veliku količinu podataka, neophodno je primenom određenih tehnika analize izdvojiti one podatke koji su bitni za dono-

šenje adekvatnih poslovnih odluka, tj. tačno određene pozicije iz navedenih finansijskih izveštaja na osnovu kojih se modeliraju potrebni pokazatelji.

Kraliček je kreirao QuickTest model koji se primenjuje u proceni finansijske uspešnosti privrednog društva i rentabilnosti sredstava (Stanišić, et al., 2017). Ovaj metod nudi brzu i tačnu procenu stanja privrednog društva na osnovu četiri ključna pokazatelja (Mussing et al., 2014). Prva dva pokazatelja određuju finansijsku stabilnost, a druga dva pokazatelja profitabilnost (Polo, Caca, 2014). Pokazatelji Kraličekovog QuickTesta su (Alihodžić, 2013):

K1 – pokazuje udeo kapitala u ukupnim izvorima: kapital/ ukupna pasiva;

K2 – pokazuje vreme otplate duga tj. pokazuje kakav je odnos između ukupnih obaveza umanjnih za gotovinu i dobiti nakon oporezivanja uvećano za amortizaciju: (ukupne obaveze – gotovina)/(neto dobit + amortizacija);

K3 – pokazuje rentabilnost ukupne imovine u odnosu na operativnu dobit: EBIT/ ukupna aktiva, i

K4-- pokazuje solventnost: (neto dobit + amortizacija)/poslovni prihodi.

Sagledavanjem ova četiri pokazatelja dobijamo vrednosti ocene stabilnosti poslovanja koje su na skali od 1 do 5 i ocenjuju stanje od izvrsnog (ocena 1), do opasnosti od insolventnosti (ocena 5), a prezentovane su u Tabeli 1. (Kralicek, 2007).

Tabela 1. Tumačenje vrednosti pokazatelja Kraličekovog QuickTesta

Pokazatelj	Izvršno (1)	Dobro (2)	Srednje (3)	Loše (4)	Opasnost od insolventnosti (5)	
Koeficijent vlastitog finansiranja (K1)	>30%	>20%	>10%	<10%	negativan rezultat	FINANSIJSKA STABILNOST
Period otplate duga u godinama (K2)	<3	<5	<12	<30	>30	
Procenat rentabilnosti ukupnog kapitala (K3)	>15%	>12%	>8%	<8%	negativan rezultat	PROFITABILNOST
Udeo gotovinskog toka u poslovnom prihodu (K4)	>10%	>8%	>5%	<5%	negativan rezultat	

Izvor: prilagođeno prema Kralicek, 2007.

Metodologija istraživanja

U ovom radu predmet istraživanja je analiza pokazatelja rentabilnosti i ocena uspešnosti poslovanja privrednih društava koja posluju u sektoru Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji. Za potrebe istraživanja, a na osnovu podataka iz Godišnjeg biltena finansijskih izveštaja preuzetog sa sajta Agencije za privredne registre za 2022. i 2023. godinu obuhvaćeni su rezultati poslovanja 4.574 privredna društva za 2022. poslovnu godinu i 4.522 privredna društva za 2023. poslovnu godinu iz sektora Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji. Preuzeti su potrebni podaci i izračunati su i analizirani pokazatelji rentabilnosti poslovanja, a primenom Kraličekovog QuickTesta podaci su testirani, a na bazi dobijenih vrednosti data je prognoza stabilnosti poslovanja analiziranih privrednih društava.

Rezultati istraživanja

Prilikom obračuna podataka dobijenih iz Godišnjeg biltena finansijskih izveštaja APRa za 2022. i 2023. godinu dobijeni su sledeći rezultati za stopu prinosa na ukupnu imovinu (aktivu) (Return on Assets – ROA) (Tabela 2), a koja prezentuje sliku o ukupno angažovanim sredstvima privrednog društva.

Tabela 2. Pokazatelj stope prinosa na imovinu privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane

Poslovna godina	2022.	2023.
ROA	5,4%	6,2%

Izvor: Obračun autora

Na osnovu prezentovanih vrednosti pokazatelja ROA u tabeli 2. uočeno je da dominiraju niske vrednosti. Naime, u 2023. vrednost je 6,2%, a u 2022. 5,4% što ukazuje da dolazi do blagog porasta vrednosti ROA, tj. prinosa na imovinu kod privrednih društava koja posluju u sektoru Usluga smeštaja i ishrane.

Stopa prinosa na vlasnički kapital (Return on Equity – ROE) predstavlja opšti pokazatelj uspešnosti poslovanja preduzeća, imajući u vidu da se ovim pokazateljem prezentuje stopa rasta vlasničkog kapitala. Prilikom obračuna podataka dobijenih iz Godišnjeg biltena finansijskih izveštaja APRa za 2022. i 2023. godinu dobijeni su sledeći rezultati:

Tabela 3. Pokazatelj stope prinosa na vlasnički kapital privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane

Poslovna godina	2022.	2023.
ROE	11,93%	11,57%

Izvor: Obračun autora

Vrednosti pokazatelja ROE su, prema prezentovanim rezultatima analize, sa trendom pada (Tabela 3.). U 2022. godini ROE je bio 11,93% što znači da je na svakih 100 dinara angažovanih sopstvenih sredstava ostvareno 11,93 dinara neto dobitka, dok je u 2023. godini ROE dostigao vrednost od 11,57%, tj. na svakih 100 dinara angažovanih sopstvenih sredstava ostvareno je 11,57 dinara neto dobitka.

Stopa poslovnog dobitka

Tabela 4. Pokazatelj stope poslovnog dobitka privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane

Poslovna godina	2022.	2023.
Stopa poslovnog dobitka	97,30%	94,12%

Izvor: Obračun autora

Imajući u vidu prezentovane prosečne vrednosti pokazatelja za analizirana privredna društva jasno je da je došlo do smanjenja poslovnog dobitka (Tabela 4.).

Stopa neto dobitka

Tabela 5. Pokazatelj stope neto dobitka privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane

Poslovna godina	2022.	2023.
Stopa neto dobitka	8,08%	8,14%

Izvor: Obračun autora

Stopa neto dobitka ukazuje na blagi rast, imajući u vidu vrednosti u 2022. godini od 8,08%, a u 2023. godini 8,14%.

Pad stope poslovnog dobitka i blagi rast stope neto dobitka ukazuju na moguće smanjenje troškova finansiranja (kamata), kao i smanjenje troškova rada ili poboljšanje efikasnosti u poslovanju privrednih društava koja su analizirana a posluju u sektoru Usluge smeštaja i ishrane.

Na osnovu podataka o poslovanju privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane obračunavaju se pokazatelji QuickTesta, a dobijene vrednosti se ocenjuju prema unapred utvrđenim kriterijumima koji su dati u Tabeli 1. Na osnovu tih kriterijuma vrednosti koje su dobijene analizom podataka privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane date su u Tabeli 6.

Tabela 6. Procena Kraličekovog QuickTesta za privredna društva iz sektora Usluge smeštaja i ishrane

QuickTest pokazatelj	2022.		2023.	
	vrednost	ocena	vrednost	ocena
Koeficijent sopstvenog finansiranja (K1)	40,47%	1	43,11%	1
Vreme otplativosti dugova u godinama (K2)	8,70	3	7,67	3
Procenat rentabilnosti ukupnog kapitala (K3)	5,28%	4	5,95%	4
Udeo gotovinskog toka u poslovnom periodu (K4)	12,67%	1	12,37%	1

Izvor: Obračun autora

Analizom dobijenih rezultata Kraličekovog QuickTesta sagledava se: stanje finansijskih mogućnosti, period otplate duga u godinama, rentabilnost poslovanja, kao i poslovni uspeh privrednih subjekata na nivou analiziranog sektora Smeštaja i ishrane. Analiza finansijske uspešnosti poslovanja privrednih društava za dve poslovne godine se kreće od 40,47% do 43,11% i kategorisana je kao izvrsna. Sagledavanjem vremena otplativosti dugova tj. likvidnosti preduzeća ovaj pokazatelj je ocenjen za 2022. i 2023. poslovnu godinu kao srednje stanje. Pozitiv-

no je što je trend kod broja godina za otplativost dugova u konstantnom padu od 8,67 godina na 7,67 godina. Ocena rentabilnosti ukupnog kapitala je u rangu loših vrednosti i ovim se delimično potvrđuju gorenavedene pretpostavke da pojedine pokazatelje u istraživanju dobijamo sa lošim rezultatima kao posledicu prezaduženosti hotelskih preduzeća uz mali procenat iskorišćenosti kapaciteta. Ovi rezultati u korelaciji su sa stanjem na turističkom tržištu nakon COVID-19 pandemije i postepenog oporavka analiziranog sektora od nastalih posledica lošeg poslovanja u

2020. i 2021. godini. Pokazatelj gotovinskog toka u poslovnom period je prema ocenama u kategoriji izvrsne ocene, što je u korelaciji sa specifičnošću hotelskog poslovanja gde je prisutan veliki obim gotovine koja se ostvaruje od redovnih poslovnih aktivnosti naplatom usluga smeštaja, ishrane i dodatnih usluga koje hoteli nude u svojim redovnim poslovnim procesima (Radović et al., 2023).

Zaključna razmatranja

Prilikom formiranja uzorka čiji su rezultati poslovanja predmet analize ovog rada uzeti su podaci iz Godišnjeg biltena finansijskih izveštaja preuzetog sa sajta Agencije za privredne registre za 2022. i 2023. godinu privrednih društava koja posluju u okviru sektora Usluga smeštaja i ishrane u Republici Srbiji.

Nakon sprovedene analize i obračuna pokazatelja rentabilnosti poslovanja, kao i analize uspešnosti poslovanja primenom Kraličekovog QuickTesta moguće je uočiti da privredna društva u okviru sektora Usluge smeštaja i ishrane imaju blagi porast prinosa na imovinu, pad prinosa na kapital, pad stope poslovnog dobitka i blagi rast stope neto dobitka. Dobijeni rezultati potvrđuju poslovnu situaciju većeg broja privrednih društava iz sektora Usluge smeštaja i ishrane koji su u 2019. i 2020. poslovnoj godini, usled pozitivnih kretanja na turističkom tržištu, strateški investirali u unapređenje poslovanja, ali su u 2020. i 2021. godini, zbog krize uzrokovane COVID-19 pandemijom, imali loše poslovne rezultate. Promene na turističkom tržištu u 2022. i 2023. godini dovode do porasta rezultata poslovanja analiziranih privrednih društava.

U skladu sa dobijenim rezultatima Kraličekovog QuickTesta značajno je ukazati na to da je ocena rentabilnosti ukupnog kapitala u rangui loših vrednosti, te da se na taj način delimično potvrđuju podaci o prezaduženosti pojedinih privrednih društava koji posluju u analiziranom sektoru. Analiza finansijske uspešnosti poslovanja privrednih društava kategorisana je kao izvrsna, a trend kod broja godina za otplativost dugova je u padu.

Imajući u vidu pozitivne rezultate kada je u pitanju rast turističkog prometa u Republici Srbiji u 2024. godini očekuje se da pomenuta strateška ulaganja postanu isplativa već u njoj, kao i u narednim poslovnim godinama.

Literatura

Alihodžić, A. (2013). Testiranje primene Kraličekovog DF pokazatelja na Beogradskoj berzi, *Bankarstvo* 3, <https://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2013/3/UBS-Bankarstvo-3-2013-Alihodzic.pdf>, preuzeto 29.08.2024.

Berk J., DeMarzo P. & Harford J. (2012). *Fundamentals of Corporate Finance*. Prentice Hall, London

Camska D., Klecka J. (2020). Comparison of Prediction Models Applied in Economic Recession and Expansion, *J. Risk Financial Manag.* 2020, 13(3), 52 <https://doi.org/10.3390/jrfm13030052>

Čerović S., Spasić V., Radović N. (2021). *Finansijski menadžment turističko-ugostiteljskih preduzeća*, Univerzitet Singidunum, Beograd

Godišnji bilten finansijskih izveštaja, Agencija za privredne registre Republike Srbije, <https://www.apr.gov.rs/registri/finansijski-izvestaji/publikacije/godisnji-bilten-finansijskih-izvestaja.2127.html>, preuzeto 30.08.2024.

Hales J. (2005). *Accounting and Financial Analysis in the Hospitality Industry*, Elsevier

Ivanišević, M. (2012). *Poslovne finansije*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd

Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V., Todorović M. (2024). *Analiza finansijskog poslovanja*, Univerzitet Singidunum, Beograd

Knežević G., Stanišić N., Mizdraković V. (2014). Predictive Ability of the Business Excellence Model: The Case of Foreign Investors in Serbia from 2008 to 2012, *TEME* 38/4

Kralicek, P. (2007). *Ertrags und Vermögensanalyse (QuickTest)*, Linde

- Milašinović M. (2022). Analiza prihoda i rashoda tokom pandemije COVID-19: Slučaj preduzeća sektora I – Usluge smeštaja i ishrane Beogradske berze, *Turističko poslovanje* 30, <https://doi.org/10.5937/turpos0-39240>, preuzeto 30.08.2024.
- Milašinović M., Knežević S., Mitrović A. (2021). Likvidnost privrednih društava i preduzetnika sektora I Usluge smeštaja i ishrane u Republici Srbiji, *Turističko poslovanje* 28, <https://doi.org/10.5937/turpos0-33314>, preuzeto 30.08.2024.
- Mussnig, W., Bleyer, M., Giermaier, G., Rausch, A. (2014). *Controlling für Führungskräfte Analysieren*, Linde Lehrbuch
- Pech, M., Prazakova, J., & Pechova, L. (2020). The Evaluation of the Success Rate of Corporate Failure Prediction in a Five-Year Period. *Journal of Competitiveness*, 12(1), 108–124. <https://www.cjournal.cz/files/358.pdf>
- Polo, A., Caca, E. (2014). Kralicek QuickTest – An Analysis Tool for Economics Units Determination in Liability Difficulty, *European Scientific Journal*, Vol 10, No. 19. <https://core.ac.uk/download/pdf/328024405.pdf>
- Radović N., Stanišić M., Nikolić J. (2023). Business Excellence of Eco-Friendly Hotels in the Region of the Western Balkans: Case Study of Eco-Friendly Hotels in Serbia, *Economy of Region*, Vol. 19, No. 4, pp. 1251 – 1262 <https://doi.org/10.17059/ekon.reg.2023-4-22>
- Radović N., Milićević S. (2020). The examination and assessment of winery business and contribution to the development of wine tourism of Serbia, *Ekonomika poljoprivrede*, Vol. 67, No. 4, pp. 1103 – 1123 <https://www.ea.bg.ac.rs/index.php/EA/article/view/1800>
- Rajin, D., Milenković, D., Radojević, T. (2016). Bankruptcy prediction models in the Serbian agricultural sector, *Economics of Agriculture*, 1/2016, <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3462/2016/0352-34621601089R.pdf>
- Stanišić, M., Radović, N., Nikolić, J. (2017). Business success analysis in the hotel industry. Paper presented at *FINIZ 2017 - Challenges in modern corporate governance*. doi:10.15308/finiz-2017-14-17, pp. 14-17 <https://doi.org/10.15308/finiz-2017-14-17>
- Todorović M., Ivanišević, M. (2024). *Poslovne finansije*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd
- Van Horne C.J., Wachowicz, M.J. (2007). *Osnovi finansijskog menadžmenta*, Data Status, Beograd

